

Speech ter gelegenheid van het jaardiner van de Koninklijke Industriele Grote Club 27 november 2015

Dames en heren,

Ik heb hier in de buurt aan de VU economie gestudeerd. Na mijn studie ben ik bij de overheid gaan werken. Tot verbazing van mijn familie, want daar was niemand ambtenaar. Ik maakte de stap met overtuiging en ik ben er, al ruim 35 jaar, gebleven. Ik vind het bijzonder om me bezig te mogen houden met complexe maatschappelijke vraagstukken. Te helpen de goede besluiten voor te bereiden. De econoom in mij is altijd bezig te bedenken: Hoe kunnen we het meeste maatschappelijke rendement halen uit iedere euro die we als overheid uitgeven of investeren. Welke prikkels kunnen we inbrengen? In dienst van het algemeen belang.

Wat ik geleerd heb in de afgelopen jaren op heel veel plekken bij de overheid, pas ik toe in het werk dat ik inmiddels ruim 5 jaar doe: een volgende watersnood voorkomen en onze delta voorbereiden op de toekomst. Het is in januari 2016 100 jaar geleden dat er zich een watersnood voltrok rond de Zuiderzee. Dat wordt op verschillende plekken rondom het IJsselmeer herdacht. Ik zal daarbij zijn. Net zoals ik vervolgens op 1 februari, zoals ieder jaar, een krans leg bij het Nationaal Monument in Zeeland. We herdenken daar meer dan 1800 slachtoffers van de ramp uit 1953. De laatste watersnoodramp met slachtoffers. Op diezelfde plek startte ik in 2010 jaar als deltacommissaris op mijn eerste werkdag. Dat heb ik bewust dáár gedaan, omdat die plek voor mij verleden - heden en toekomst verenigt. Symbolisch voor mijn functie.

Dames en heren,

Ons land kreeg grote welvaart door onze ligging als gateway van Europa, maar we hebben ook te maken met de dreiging van rivier en zee. We leven mét het water en verdedigen ons er tegen. Altijd spannend.

We hebben in dit - deels op water veroverde land - veel rampen of bijna rampen gekend in het verleden. Er werd steeds direct en stevig gereageerd. Je ziet dat ook in de rest van de wereld: de troep wordt opgeruimd en er komt geld voor betere bescherming, zoals in New Orleans na Katrina in 2005 en na orkaan Sandy in New York in 2012. Het is echt niet alleen een probleem in landen als Vietnam en Bangladesh of Indonesië. In ons eigen land hebben we de laatste 100 jaar twee grote rampen gekend, ik noemde ze. Ze leidden tot de Afsluitdijk in 1932, de Deltawerken die in 1997 werden afgerond. De bijna-overstromingen aan de rivier van 1993 en 95, met flinke evacuaties in de Betuwe, leidden tot het programma Ruimte voor de Rivier. Tlekens reageren we.

Dat is veranderd. Onze grote opgave nú is tijdig en adequaat te handelen en beter voorbereid te zijn. Want inmiddels weten en meten we over langere perioden dat de temperatuur en ook de zeespiegel stijgt, terwijl de bodem langzaam daalt: het gat wordt dus groter. De extremen in de neerslag nemen aan toe en zijn frequenter. En daarmee de kans dat we door een nieuwe ramp getroffen worden ook. Ons land is immers voor bijna 60 % overstroombaar als we niets of te weinig doen.

Als je dat weet, en je realiseert je ook dat er nu veel meer mensen in ons land wonen dan zestig jaar geleden, en dat de economische waarde flink is toegenomen, dan moeten we ons opnieuw de vraag stellen of we onze bescherming niet moet versterken. Want als het een keer misgaat; als de rivieren overvol zijn, terwijl de zee het land binnendringt bij een zware storm of onze zeekeringen gesloten zijn en het rivierwater niet weg kan, dan loopt het kerngebied van ons land, de Randstad gevaar. En dan zeg ik u, als dat mocht gebeuren, dan zijn we voor decennia uit de wedstrijd vanwege grote maatschappelijk ontwrichting.

Ik ben aangesteld om er voor te zorgen dat dat niet gaat gebeuren.

Dat geldt overigens ook voor het omgekeerde: als het droger wordt en de rivier weinig water aanvoert, dat onze watervoorziening zó wordt aangepast dat onze nutsfuncties, de landbouw, de procesindustrie in de haven kunnen door-functioneren. We merkten de afgelopen decennia vaker: droge, soms zeer droge perioden in voorjaar of zomer en dit jaar zelf tot in november. De extremen lijken ook op deze manier toe te nemen. Ook

plotselinge clusterbuien komen vaker voor en kunnen tot overlast en schade zorgen, zoals vorig jaar in Amsterdam en eerder, nog heftiger, in Kopenhagen. Het levert veel schade op tot in de tonnen euro's. Daarom is het belangrijk dat men in de steden rekening houdt met de gevolgen van het veranderende klimaat. Hier in Amsterdam gebeurt dat met het project Rainproof Amsterdam. Waterdoorlatende bestrating, groene daken en geveltuintjes of zoals in Rotterdam, waterpleinen en zelfs parkeergarages die voor opvang kunnen zorgen: het zijn allemaal voorbeelden van oplossingen die schade voorkomen. Meer groen in de stad is nodig, groot en klein. Het helpt ook tegen hittestress. Want ook langdurige hitte met vele nachten boven de 20 graden in de zomer zal vaker gaan voorkomen.

Dames en heren,

We hebben in ons land veel ervaring opgedaan met het reageren op een watersnoodramp. We hebben géén ervaring met het voorkomen van zo'n ramp. Dat is nieuw. We gaan het wel doen. We zijn veilig, maar tegelijkertijd ook kwetsbaar. Op die kwetsbaarheid zullen we een antwoord moeten vinden. De vraag is dan: hoe bereiden we ons het beste voor op een onzekere toekomst, waarvan we de richting kennen. Hoe doe je dat, als niemand de dreiging van een ramp voelt?

Ik bedacht in 2010 dat daarvoor tenminste drie dingen nodig zijn:

1. Kennis over de toekomst verzamelen en daar maatregelen voor bedenken.

We werken in mijn programma met zgn. deltasceenario's, plausibele toekomst voor ons land voor het eind van de eeuw. Vier. Gebaseerd op klimaat en economie. Die hebben beide, en ook op elkaar, invloed. We kiezen niet. We houden rekening met alle opties. We kennen de richting van de klimaatverandering, maar we kennen niet de snelheid en de precieze omvang. Essentieel in onze werkwijze is daarom de keuze voor een adaptieve aanpak. Het systeem moet zich soepel aanpassen aan de omstandigheden. We moeten zorgen dat we elke denkbare maatregel, groot of klein, steeds dan kunnen nemen als het nodig blijkt, als we relevante verandering meten. Dat dan alles bedacht is en klaar ligt. Nuchter en alert. Het werk kost dus tijd. Ons land, deze delta zal de extreme klappen van de natuur beter moeten kunnen opvangen. Flexibeler en veerkrachtiger worden. Niet zozeer met nieuwe waterkeringen, maar – waar dat kan - veeleer met een groot aantal ruimtelijke maatregelen, natuurlijk maatregelen, zand en flexibele peilen.

2. Oplossingen zoeken die veel verder gaan dan alleen maar de dijken ophogen.

We zullen verder moeten kijken dan alleen veiligheid en ons vragen moeten stellen of bij een maatregel aan de kust of de rivier nog andere belangen kunnen worden gediend, bvb recreatie, natuur, stedelijke ontwikkeling, economie. Door dat te koppelen kunnen we op veel terreinen voordeel behalen en neemt het draagvlak toe. We zullen ook innovatief moeten zijn. Dat beproeven we met ICT/ sensoren in de dijk of door meer met de natuur te bouwen (Building with Nature). Dat laatste doen we bij het project 'de Zandmotor' voor de kust bij Hoek van Holland. Daar is op één plek heel veel zand voor de kust gelegd waardoor de komende jaren een natuurlijke bescherming ontstaat langs de gehele Z-H kust, via de wind en de stroming. Bij de Hondsbossche en Pettemerzeewering zijn duinen aangelegd i.p.v. de dijk verhoogd, waardoor een fantastisch nieuw natuur- en recreatiegebied is ontstaan. De kust is daar niet alleen veiliger maar ook mooier geworden. Maar ook door dijken meer functies te geven. De boulevard van Scheveningen is een versterkte dijk, maar ook een spectaculair nieuw waterfront voor de badplaats, ontworpen door een architect. De nieuwe dijk in Katwijk biedt betere bescherming tegen de zee, maar fungeert ook als parkeergarage voor de auto's van de badgasten. Werken aan veiligheid kan ook bijdragen aan stadsontwikkeling zoals in Nijmegen bij Lent. De Waal is daar fors verbreed, de waterstand verlaagd. En in dat brede water ligt nu een eiland, een Ile de la Cite, waar stadsontwikkeling mogelijk is. Zo'n gekoppelde aanpak is doelmatiger en goedkoper, en Nederland wordt er ook nog eens beter en mooier van.

Het bijkomende voordeel is, dat dergelijke innovaties niet alleen óns helpen, maar ook het Nederlandse bedrijfsleven. Er is een grote langjarige thuismarkt waar 20 miljard euro wordt geïnvesteerd in de komende 30 jaar. Het worden showcases voor het buitenland. De essentie van de topsector Water.

Het *derde* punt is misschien wel het meest lastige en tegelijkertijd ook het meest vernieuwend: De aanpak, de governance van ons werk aan de delta. Een andere manier van organiseren en werken, die ook veel meer past bij deze tijd. Waar ná een ramp vanuit het centrum wordt gereageerd: centraal en directief, zal je - om een ramp te voorkomen - anders moeten werken, was mijn conclusie in 2010. Decentraal en gezamenlijk, onder regie, met gedeelde doelen en waarden. Op en manier dat er iets inzit voor de vele betrokkenen.

Heel veel partijen zijn betrokken bij ruimte en water. Water is essentieel voor ons bestaan. Overheden en gebruikers. Belangenverenigingen en bedrijven. Iedereen realiseert zich dat er grote belangen op het spel staan. Iedereen ziet de kwetsbaarheid, maar is op-zich-zelf niet in staat het probleem aan te pakken. Als aan de Maas wordt gesleuteld, heeft het effect op de situatie in de Rijnmond. De IJssel vult het IJsselmeer. Het belang van de tuinbouwer is niet hetzelfde als die van de natuurorganisatie. Beiden hebben zoetwater nodig, zeker als onze delta zilter of soms droger wordt. In het polderen zijn we heel goed, we zijn er mee groot geworden via de waterschappen. Maar de polder verzandt vaak. Ik probeer als deltacommissaris de tegenstellingen te overbruggen. We werken als een nationaal programma. Friesland weet wat er in Zeeland speelt. En andersom. De boer spreekt met de natuurbeheerder. Het waterbedrijf met de haven. Door mee te doen vanaf het begin, kan iedereen eigen plannen meekoppelen. Dat maakt het geheel goedkoper. En iedereen boetseert mee aan de fysieke toekomst van ons land.

We zien sinds 2010 gezamenlijk als partijen en overheden de situatie in onze delta onder ogen. Ieder stijgt uit boven het eigen belang, maar mét de eigen verantwoordelijkheid. We werken dwars door het huis van Thorbecke. Vorig jaar ging de politiek akkoord met grote beslissingen over waterveiligheid, de ruimtelijke inrichting en het op peil houden van de zoetwatervoorziening. Met dit Deltaplan voor de 21e eeuw is:

- de basis gelegd voor nieuwe veiligheidsnormen en worden we veiliger;
- komt er een nieuwe zoetwaterstrategie en ondersteunen we de economie;
- én zorgen we ervoor dat we onze ruimte anders gaan inrichten, dat we anders, klimaatbestendiger gaan bouwen en dat we robuuster worden als land.

Wat helpt bij dit werken aan delta, is dat er een Wet is gemaakt, de Deltawet. Die zegt dat er elk jaar een Deltaprogramma moet verschijnen op Prinsjesdag met concrete voorstellen voor de nabije en wat verder gelegen toekomst. De deltacommissaris, ik dus, maakt die voorstellen, samen met alle partners en met inbreng van maatschappelijke organisaties en bedrijven. Ieder jaar geef ik een update en kijk weer een jaar verder vooruit met concrete maatregelen. De focus van het Deltaprogramma is 2050 en 2100. Die Wet zegt ook dat er geld beschikbaar is in het Deltafonds, zo'n 1 miljard euro per jaar. Dat helpt natuurlijk om partijen mee te laten doen. Een overigens zeer bescheiden verzekeringspremie van minder dan 0,5% van ons nationaal inkomen.

Dit alles helpt om in het Deltaprogramma een meer eigentijdse overheid te beproeven, die boven de deelbelangen uit gaat, die een maatschappelijke vraag centraal stelt, waarbij het gaat over het voortbestaan van ons land.

Dames en heren,

Inmiddels is een start gemaakt met de uitvoering van de maatregelen uit het nieuwe Deltaplan. We liggen op koers. Dat brengt me terug bij de econoom in mij. We zullen economisch verantwoorde beslissingen en maatregelen gaan nemen. Hogere baten dan kosten. Als u weet dat het opruimen van de troep na een ramp ca. zeven keer duurder is dan het investeren in het voorkomen van die ramp, dan begrijpt u dat die ene euro die je nu investeert een grote opbrengst heeft in niet geleden schade. En dan heb ik het nog niet eens over de ontwrichting en het menselijk leed dat voorkomen kan worden.

Dank u wel.